

Doğu Afrika'da Siyaset ve Diploması

Ed. Mürsel Bayram, Çizgi Kitabevi, Ekim 2023, ISBN: 978-625-396-095-7, 439 s., 250 TL.

Değerlendirmeyi Yapan: Hilal Karakoyunlu*

Geliş tarihi: 20/12/2023

Kabul tarihi: 20/12/2023

Atıf: Karakoyunlu, H., "Doğu Afrika'da Siyaset ve Diploması" Ortadoğu Etütleri, 15-3 (2023): 259 - 263

Politics and Diplomacy in East Africa

Ed. Mürsel Bayram, Çizgi Kitabevi, October 2023, ISBN: 978-625-396-095-7, 439 p., 250 TL

Reviewer: Hilal Karakoyunlu

Received: 20/12/2023

Accepted: 20/12/2023

Citation: Karakoyunlu, H., "Politics and Diplomacy in East Africa" Middle Eastern Studies, 15-3 (2023): 259 - 263

السياسة والدبلوماسية في شرق إفريقيا

المحرر مرسل بيرام، مطبعة تشيزغي، أكتوبر/ تشرين الأول 2023،

إسطنبول، تركيا: الكتاب المزمّن 439، ISBN: : 978-625-396-095-7،

439 صفحة، 250 ليرة تركية

عرض: هلال قره قويونلو

تاريخ القبول: 2023/12/20

تاريخ الاستلام: 2023/12/20

للاقتباس: هلال قره قويونلو، طالب ماجستير، جامعة أنقرة للعلوم الاجتماعية-تركيا، الدراسات الإفريقية، 15-3 (2023): 259-263

"Doğu Afrika'da Siyaset ve Diploması" kitabı, Doğu Afrika ülkelerinin siyasi, diplomatik ve siyasi tarih konularında Türkçe literatürde bulunan eksikliği tamamlamayı amaçlamış ve bölge ülkeleri hakkında kapsamlı bir panorama sağlamıştır. Tarihsel olarak bölgeyle olan bağlar göz önünde bulundurulduğunda Doğu Afrika siyasi tarihi ve diplomasisi üzerine Türkçe bir kaynağın oluşturulmasının bölge çalışmaları ve Afrika siyasi tarihi bakımından Türkçe literatüre ciddi bir katkı olduğu söylenebilir. Kitap on dört ayrı bölümle Doğu Afrika ülkelerini kapsamlı bir şekilde incelemiştir. Doğu Afrika'yı kendi içinde tekrar alt bölgelere ayırmanın mümkün olduğunu söyleyen kitap hem coğrafi hem de etnik-kültürel etkiler ışığında bu bölgelendirmeye gitmiştir. Buna göre Etiyopya, Eritre ve Somali "Afrika Boynuzu"; Güney Sudan, Uganda,

* Hilal Karakoyunlu: Yüksek Lisans Öğrencisi, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi-TR, Afrika Çalışmaları E-mail: karakoyunluhilal@gmail.com ORCID: 0009-0002-5367-4570

Ruanda, Burundi, Kenya ve Tanzanya “İç Doğu Afrika” ya da “Büyük Göller” olarak ve son bölge ise yine Kenya, Tanzanya kıyıları ile Komorlar, Madagaskar, Morityus ve Seyşeller’i içeren “alt bölge ve daha çok Hint Okyanusundaki adalar” olarak üç bölgeye ayrılmıştır. Etiyopya ile başlayan kitap Eritre, Cibuti, Somali, Kenya, Uganda, Güney Sudan, Ruanda, Burundi, Tanzanya, Komorlar, Madagaskar, Morityus ile devam etmekte ve son olarak Seyşeller bölümü ile son bulmaktadır. Her bölümde o ülkenin öne çıkan özellikleriyle çarpıcı başlıkların atıldığı ve bahsi geçen ülkeler hakkında kapsamlı bilgilerin sunulduğu görülmektedir. Kitapta, ağırlıklı olarak uluslararası perspektiften bölge ülkelerinin ele alındığı ve Doğu Afrika ülkelerinin siyasi tarihlerinde yaşadıkları dönüm noktalarının anlaşılmasına çalışıldığı ifade edilmiştir.

Kitabın birinci bölümü, “Afrika Boynuzu’nun Hegemon Devleti: Etiyopya” başlığı altında, Osman Kağan Yücel tarafından yazılmış ve Etiyopya siyasi tarihine detaylı bir bakış sağlamıştır. Çok sayıda alt başlıktan oluşan bölümde Etiyopya nüfusu, tarihi, etnik yapısı, siyasi tarihi ve Etiyopya’nın diğer ülkeler ile olan ilişkileri detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Ülkede yaşanan gelişmelerin Etiyopya’nın hiç sömürgecilik tecrübesi yaşamaması nedeniyle kendi iç dinamikleri, bölgesel dinamikler ve gelişmeler ile işgal tehditleri ışığında değerlendirilebileceği belirtilmiştir. Etiyopya siyasi tarihi, dönemlere ayrılmış ve her dönemdeki dış politika ayrı ayrı ele alınmıştır. Etiyopya dış politikası Derg Dönemi, EDDHC Dönemi gibi dönemlere ayrılarak ayrı ayrı incelenmiştir. Dış politika ve siyasi tarihle birlikte bölgesel krizler de ele alınmış ve bu krizler de dış politika ekseninde değerlendirilmiştir.

İkinci bölüm “Afrika’nın Kuzey Kore’si: Eritre” başlığı altında Mürsel Bayram, Batuhan Erdi Şahin ve Hamza Haşıl tarafından ele alınmıştır. Öncelikle Eritre hakkında genel bilgiler sunulan bölümde Eritre siyasi hayatı ve dış politikası beş farklı alt başlıkta ele alınmıştır. Kısaca eski dönem Eritre tarihinin anlatıldığı ilk bölümde Osmanlı ve İtalya idarelerine de değinilmiştir. Daha sonra Eritre’nin bağımsızlık süreci komşusu Etiyopya ile yaşadığı süreç ışığında ele alınmıştır. Daha sonra Eritre dış politikasına geçilmiş ve bu da “komşu ülkeler ile ilişkiler”, “İsrail, İran ve Körfez ile ilişkiler” ve son olarak da “ABD, Çin ve Rusya ile ilişkiler” başlıkları altında incelenmiştir.

Üçüncü bölüm “Babülmendeb’in Rantiyesi: Cibuti” başlığı altında, Murat Yiğit tarafından kaleme alınmıştır. Cibuti’nin jeostratejik konumu ve etnik yapısı hakkında genel bilgilerin sunulduğu ilk kısımda kısa bir şekilde Cibuti siyasi tarihi verilmiş ve ülkeye dair genel bir bakış sağlanmıştır. Cibuti’nin yeni dönem eğilimleri yaşanan bölgesel ve küresel gelişmeler ışığında açıklanmıştır. Cibuti’nin söz konusu bu eğilimlerini belirleyen beş temel faktör olduğunu ileri süren yazar, ülkede üs kurma rekabetinin ve üs kurma olgusunun Cibuti’de farklı şekilde görülmesine değinmiştir.

Dördüncü bölüm, “Milan Dervişlerden Otoritesiz Federasyona Somali” başlığı altında Tuğrul Oğuzhan Yılmaz tarafından kaleme alınmıştır. Somali'nin konumu, ekonomik faaliyetleri gibi temel bilgiler sunulduktan sonra Somali siyasi tarihi üzerinde durulmuştur. Hem İngiltere hem de İtalya sömürgesi altında kalan Somali, iki farklı sömürge süreci geçirmesinin etkisini bağımsızlık süreci ve sonraki dönemlerde hissetmektedir. Tarikatların da oldukça etkili olduğu Somali'de bağımsızlık ayaklanmalarında bu tarikatların rolü de işlenmiştir. Somali siyasi tarihi “sömürge öncesi, sömürge dönemi ve bağımsızlık süreci” ile “modern Somali” olarak iki ayrı kısım altında ele alınmıştır. Modern Somali döneminin şahıslar ve hükümetler üzerinden ele alındığı görülmektedir. Somali'nin dış politikasında ise sadece komşu ülkeler ile ilişkilere yer verildiği görülmektedir.

Beşinci bölüm, “Kenya: Beşeriyetin Merkezinden Batı'ya ve Doğu'ya Bakış” başlığı altında Hasan Aydın tarafından kaleme alınmıştır. Öncelikle nüfus, konuşulan diller ve genel bir bakışın ardından prekolonyal dönem ile Kenya'da insanlığın tarihi 12 bin yıl öncesine götürülmüştür. Daha sonra kolonyal dönem ve bağımsızlık hareketleri ele alınmıştır. Kenya siyasi hayatı, şahıslar ve hükümetler üzerinden başlıklandırılmıştır. Kenya'nın dış politikası ve diğer ülkeler ile ilişkilerine ayrı başlık açılmamış, bahsi geçen liderlerin dönemindeki dış politikalar o bölüm içerisinde işlenmiştir. Böylelikle her liderin kendi dönemindeki dış politika tercihlerinin yine o liderler üzerinden okunmasına imkân sağlamıştır.

Altıncı bölümde, “Uganda: Tradisyonizm, Despotizm ve Pax Museveni” başlığı altında Uganda siyasi hayatı ve dış politikası kaleme alınmıştır. Bölümün yazarları Mürsel Bayram, Hızır Yusuf Erkal ve Hüseyin Emiroğlu'dur. Bölümde öncelikle Uganda demografik yapısı, kolonyalizm öncesi Uganda toplumunun yapısı ve ülkede konuşulan diller hakkında genel bir bilgi verilmiştir. 19. yüzyılda ülkede İslamlaşan ve Hristiyanlaşan gruplar arasındaki rekabetten, yine 19. yüzyılda Uganda'nın “hatt-ı istiva” olarak kurulması ve Mısır Hidiviyeti'ne bağlanması ile kısa bir Osmanlı hâkimiyeti altına girmesinden bahsedilmiştir. İngiliz sömürgesi olan Uganda'da bağımsızlık sonrası dönemde de bu sömürge etkisinin bir süre devam ettiği ve bu noktada Kenya ile de benzerliğine dikkat çekilmiştir. Uganda siyasi hayatı liderler ve dönemleri başlıkları ile ele alınmıştır. Ülkenin dış politikası ise bölge ülkeleri ile ilişkileri kapsamında incelenmiştir. Bu noktada Uganda'nın bölge ülkeleri ile olan ilişkilerinde bölgesel vekil örgütlerinin etkisine değinilmiştir.

Yedinci bölüm, “Güney Sudan: Devlet İnşası ve Kalkınma Diplomasisi” başlığı altında Kaan Devicioğlu ve Musab Yılmaz tarafından kaleme alınmıştır. Güney Sudan'ın dış politikasının, ülkede yaşanan çatışmalar ve istikrarsız

yapısından etkilendiği ifade edilmiştir. Güney Sudan iç siyasetinin bölgesel dinamiklerden etkilendiği belirtilmiştir. Çalışmanın amacının 1955 yılından bu yana Güney Sudan dış politikasının genel bir analizinin yapılması olduğu belirtilmiştir. Güney Sudan'ın, bağımsız bir ülke olarak Sudan'dan ayrılmasının uzun bir sürecin ürünü olduğu görülmektedir. Ülkenin bağımsızlık sonrası dış politikasında, kalkınma programlarının ve iş birliklerinin önemli bir yeri olduğu görülmektedir. Bu noktada özellikle Dünya Bankası, Avrupa Birliği, Norveç, ABD ve Birleşik Krallık gibi devletlerin öne çıktığı kaydedilmiştir.

Sekizinci bölüm, “Ruanda: Soykırım, Kalkıncı Devlet ve Askeri Diplomasi” başlığı altında Mürsel Bayram ve Gamze Düzler tarafından kaleme alınmıştır. Ülke tarihine ve genel özelliklerine kısaca yer verildikten sonra Ruanda siyasi tarihi dönem dönem ayrılmış ve 1962 yılında bağımsızlık sonrası süreçle başlıklandırılmıştır. Kayıbanda dönemi, Habyarimana dönemi ve Kagame dönemi olarak üç farklı dönem altında ele alınmıştır. Ülkenin dış politikası her devlet başkanı dönemi içinde ele alınmıştır. Gerek bölge ülkeleri gerekse diğer ülkelerle ilişkilere yer verildiği görülmektedir. Günümüzde hâlâ devam eden ve bölgedeki en ciddi sorunlardan biri olan mülteci krizi ve M23 isyancı grubunun arka planı verilmiş ve bu kapsamda Kongo Savaşlarından da bahsedilmiştir.

Dokuzuncu bölüm, “Burundi: Etnokrazi, Otoriterleşme ve Popülizm” başlığı altında Mürsel Bayram tarafından kaleme alınmıştır. Burundi’de siyasi hayat üzerinde etnik grupların etkisinin büyük olduğuna dikkat çekilmiş ve ülkedeki iki büyük etnik grup olan Hutular ile Tutsiler arasındaki iktidar mücadelesine vurgu yapılmıştır. Bu noktada Burundi’nin etnokrazi örneği teşkil ettiği ifade edilmiştir. Öncelikle Hutu-Tutsi kamplaşmasının kökenleri verilmiş ardından Burundi Krallığı’nın Almanya ve Belçika ile ilişkilerine değinilmiştir. “Post-kolonyal hizipleşme, Kongo Krizi ve Çin faktörü”, “Tutsizasyondan Klanokratik Cumhuriyete” gibi önemli gelişmeleri içeren bölümler içermektedir.

Onuncu bölüm, “Tanzanya: Svahilazasyon, Devrim ve İstikrar” başlığı altında Mustafa Yasir Kurt tarafından kaleme alınmıştır. Tarihi boyunca farklı siyasi ve sosyal özelliklere sahip bölgelerin zamanla birleşmesiyle oluşan Tanzanya’da bu arka plandan kaynaklanan güç mücadelelerine dikkat çekilmiştir. Öncelikle erken döneme yer verilen bölümde Svahili medeniyetinin inşası ve Arap tüccarlardan bahsedilmiştir. Ardından Kilve Sultanlığı, Portekiz sömürgeciliği dönemi, Umman Sultanlığı, Zanzibar Sultanlığı ve İngilizlerin Doğu Afrika’ya müdahalesi gibi alt başlıklara ayrılarak Tanzanya siyasi hayatına tarihsel bir bakış açısı kazandırılmıştır. Tanzanya siyasi hayatı liderlere göre dönem dönem ayrılmış ve 1961 yılından günümüze değin Tanzanya siyasi hayatına bir bakış kazandırılmıştır.

On birinci bölüm, “Komorlar: Maoist Devrim Denemesinden Mavi Marmara'nın Bayraktarlığına” başlığı altında Mürsel Bayram ve Bahrican Halatçı tarafından kaleme alınmıştır. Ülke hakkında genel bilgiler sunulduktan sonra Komorlar'ın bağımsızlık diplomasine değinilmiştir. Ülkedeki önemli olaylar ve gelişmelerin ayrı bölümlerde ele alındığı ve Komorlar siyasi hayatı ve dış ilişkilerine detaylı bir inceleme fırsatı sunulduğu görülmektedir.

Kitabın on ikinci bölümü, “Madagaskar: Malay Afrika'sında Denge ve Statüko” adlı başlığı ile Mürsel Bayram tarafından kaleme alınmıştır. Yazar Madagaskar dili üzerine bir incelemenin sunulduğu giriş bölümünün akabinde Merina İmparatorluğu ve bu imparatorluğun anti-kolonyal denge siyaseti üzerinde durulmuştur. Bu denge siyasetinin genellikle İngiltere ve Fransa ile kurulduğuna değinilmiştir. Ardından bağımsızlık sonrası dönem ve bu dönemin özellikleri üzerinde durulmuştur. Madagaskar siyasi tarihi ele alınırken Soğuk Savaş yıllarının etkisine de değinilmiştir. Soğuk Savaş dönemi ve Soğuk Savaş sonrası Madagaskar dış politikasına dair incelemelerde bulunulmuş en son bölümde ise Madagaskar'ın yeni dönemde yeni aktörlerle ilişkiler kurduğu belirtilmiştir.

Kitabın on üçüncü bölümü, “Morityus: Neo-Kolonyal Zorbalık, Hindistan Faktörü ve Osmanlı Mirası” başlığı altında Mürsel Bayram ve Halim Gençoğlu tarafından kaleme alınmıştır. Morityus'un sömürge tarihi hakkında bilgi verilmiş ve önce Hollandalılar ardından Fransızlar tarafından işgal edildiği, 1992 yılına kadar ise İngiltere Kraliçesini devlet başkanı olarak kabul ettiğine değinilmiştir. Morityus'un İngiltere, Fransa ve Hindistan gibi ülkelerle ilişkisi mercek altına alınmıştır. Morityus'un Osmanlı ile ilişkileri de kitap bölümünde yer verilen konulardan biridir. Detaylı bir şekilde işlenen Osmanlı-Morityus ilişkileri çeşitli arşiv belgeleriyle de zenginleştirilmiştir.

Kitabın on dördüncü ve son bölümü, “Hint Okyanusu'nun İstikrar Adası: Seyşeller” başlığı altında Ensar Küçükaltan tarafından kale alınmıştır. Seyşeller toplumunun etnik yapısı, dini yapısı ve coğrafi konumu hakkında genel bilgiler sunulduktan sonra siyasi tarihi ele alınmıştır. Seyşeller siyasi tarihi incelenirken bağımsızlığa giden sürecin iyi bir şekilde incelenmesi gerektiğine dikkat çekilmiştir. Ülkedeki çeşitli partiler ve bu partilerin 1967-1974 yılları arasında aldıkları oy oranlarına yer verilmiştir. Seyşeller'in ekonomik atılımına değinildikten sonra dış ilişkiler başlığı altında önce Soğuk Savaş dönemi ardından daha güncel ilişkilere değinilmiştir. Seyşeller'in dış ilişkileri Covid-19 salgını dönemi ve turizm gibi konular üzerinden ele alınmıştır.